

Осмонов Ө. Ж.

тарых илимдерини доктору, профессор

К. Скрябин атындагы Кыргыз улуттук агрардык университети

Бишкек ш.

osmonovoskon@gmail.com

Элеманова Р.Т.

окутуучу

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

[rimmaelemanova@mail.ru](mailto:rimmeralemanova@mail.ru)

ЧҮЙ ОБЛУСУНУН ЭКОНОМИКАЛЫК АБАЛЫ

Аннотация. Төмөндөгү макалада Чүй облусунун экономикалык абалы Кыргызстандын экономикасына маанилүү таасири туурасында сөз болот. Анткени бул облустун өнөр жайы, айыл чарба, жана транспорт тармактары өлкөнүн экономикалык индикаторлоруна түз таасир көрсөтөт. Чүй облусу Кыргызстандын өнөр жай борборлорунун бири болуп саналат. Облуста металлургия, машина куруу жана химиялык өнөр жай тармактары өнүгүүдө, бул өлкөнүн жалпы өндүрүшүнүн өсүшүнө салым кошот. Өнөр жайдын өсүшү экономиканын туруктуу өнүгүүсүнө алып келет. Чүй облусунун экономикасы Кыргызстандын жалпы экономикалык өсүшүнө жана туруктуулугуна түз таасир этет. Бул аймактагы экономикалык активдүүлүктүн жогорулугу Кыргызстандын жалпы экономикалык кырдаалына жакшы таасир калтырат. Чүй облусу өлкөдө ишкердиктин жана туризмдин өсүшү үчүн да маанилүү аймак. Бишкек шаары, аймактагы негизги бизнес борбору катары, өлкөнүн экономикалык жашоосуна чоң таасирин тийгизет.

Негизги сөздөр: тарыхнаама, Кыргызстандын тарыхы, экономикалык, социалдык, маданий, Чүй облусу, аймак таануу.

Осмонов О. Дж.

доктор исторических наук, профессор

Кыргызский национальный аграрный университет имени К. Скрябина

г. Бишкек

Элеманова Р.Т.

преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И.Арабаева

г. Бишкек

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЧУЙСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. В данной статье рассматривается экономическое положение Чуйской области и её влияние на экономику Кыргызстана. Эта область оказывает значительное влияние на экономические индикаторы страны, так как её промышленность, сельское хозяйство и транспортные секторы напрямую воздействуют на экономику. Чуйская

область является одним из промышленных центров Кыргызстана. В области развиваются такие отрасли, как металлургия, машиностроение и химическая промышленность, что вносит вклад в рост общего производства страны. Рост промышленности способствует устойчивому развитию экономики. Экономика Чуйской области оказывает прямое влияние на общий экономический рост и стабильность Кыргызстана. Высокая экономическая активность в этом регионе положительно влияет на общую экономическую ситуацию в стране. Чуйская область также является важным регионом для роста предпринимательства и туризма в Кыргызстане. Город Бишкек, являющийся основным деловым центром региона, оказывает значительное влияние на экономическую жизнь страны.

Ключевые слова: история, история Кыргызстана, экономика, социальная, культурная, Чуйская область, регионоведение.

Osmonov O. Dzh.

D.Sc. (History), Professor

Kyrgyz National Agrarian University named after K. Skryabin

Bishkek c.

Elemanova R. T.

lecturer

Kyrgyz state university named after I. Arbaev

Bishkek c.

ECONOMIC SITUATION OF CHUI REGION

Abstract. This article discusses the economic situation of Chui Region and its impact on the economy of Kyrgyzstan. The region significantly influences the country's economic indicators, as its industry, agriculture, and transport sectors directly affect the economy. Chui Region is one of the industrial centers of Kyrgyzstan. Industries such as metallurgy, machine engineering, and chemical production are developing in the region, contributing to the overall growth of the country's production. Industrial growth promotes sustainable economic development. The economy of Chui Region has a direct impact on the overall economic growth and stability of Kyrgyzstan. The high economic activity in this region positively affects the country's overall economic situation. Chui Region is also an important area for the growth of entrepreneurship and tourism in Kyrgyzstan. The city of Bishkek, the main business center of the region, has a significant impact on the economic life of the country.

Keywords: history, history of Kyrgyzstan, economy, social, cultural, Chui Region, regional studies.

Кыргыз Республикасынын улуттук статистикалык комитети белгилегендей, Чүй облусунун 2024-жылга карата социалдык-экономикалык абалы оң динамиканы көрсөттү. Облустун өнөр жай тармагында 2024-жылдын январь айында 17,4 миллиард сомдук продукция өндүрүлүп, 2023-жылдын январь айына салыштырмалуу физикалык көлөмдүн өсүшү байкалды. Тышкы соода жүгүртүүсү боюнча, 2024-жылдын январь-сентябрь айларында 1,6 миллиард долларды түзүп, 2023-жылдын ушул мезгилине салыштырмалуу өсүш байкалды. 2023-жылы Чүй облусунун ички дүң продукциясы 146,4 миллиард сомду түзүп, өткөн жылга салыштырмалуу 11,1% га өскөн. Облустун республиканын ички дүң

продуктусундагы үлүшү 14,3% га жеткен. Мамлекеттик бюджеттин киреше бөлүгү боюнча план 104% га аткарылып, 13,1 миллиард сомду түзгөн. 2024-жылдын январь-июнунда Чүй облусунун микронасыя берүүчү уюмдары тарабынан 80,6 миллион сом суммасында насыялар берилген. Жалпы алганда, Чүй облусунун 2024-жылдагы экономикалык көрсөткүчтөрү оң динамиканы көрсөтүп, аймактын өнүгүүсүнө салым кошту [2].

Чүй облусунда калкка социалдык жардам көрсөтүү жана мамлекеттин колдоо программаларынын, тагыраак айтканда, социалдык жардам жана мамлекеттик колдоо программалары болушу, аймактын социалдык жана экономикалык абалынын жакшыртылышына чоң таасирин тийгизет. Бул программалар өлкөдөгү экономикалык абалдын кыйынчылыктарына карабастан, көптөгөн үй-бүлөлөргө жардам берет. Мамлекет тарабынан ишке ашырылган жардамдар калкка туруктуу жана калкка жеткиликтүү деңгээлде социалдык колдоо көрсөтөт. Бул колдоо, өзгөчө экономикалык оор кырдаалда жашаган үй-бүлөлөр үчүн маанилүү. Бул программаларга ар кандай багыттар кириши мүмкүн, мисалы: балдарга, жаштарга, пенсионерлерге, аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө багытталган социалдык төлөмдөр жана жардамдар [1].

Өнүгүүгө багытталган жардамдар, мамлекеттин бул жардамдары үй-бүлөлөрдүн күнүмдүк турмушун жакшыртууга жана алардын экономикалык жактан турукташына жардам берет. Мындан тышкары, жумушсуздук, жашоо шарттарынын кыйынчылыктары жана экономикалык ийгиликтерге жетүү үчүн мамлекеттик колдоо мүмкүнчүлүктөрүн карап, аймактын туруктуу өнүгүүсүнө салым кошот [3, 89-б.].

Чүй облусундагы мамлекеттик колдоо жана социалдык жардамдар өлкөнүн жалпы социалдык-экономикалык абалын жакшыртууга багытталган маанилүү инструменттердин бири болуп саналат. Мындай жардамдар аймактагы көптөгөн үй-бүлөлөргө туруктуу жашоо шарттарын түзүп, алардын экономикалык абалын жакшыртууга мүмкүнчүлүк берет.

Чүй облусундагы социалдык инфраструктуранын өнүгүшү, негизинен, Бишкек шаарынын жакындыгы менен байланыштуу. Бишкек – Кыргызстандын негизги экономикалык жана социалдык борбору, бул шаарга жакын болгондуктан, Чүй облусу инфраструктуралык жактан жакшы өнүгүүдө. Шаардык инфраструктурага болгон жакындык адамдарга иш менен камсыз кылуу, билим берүү, медицина жана башка социалдык кызматтардын жеткиликтүүлүгүн камсыздайт [4, 29-б.].

Аймактагы автоунаа жана темир жол каттамдарынын жакшы иштеши Чүй облусунун транспорттук инфраструктурасын өркүндөтөт. Бишкекке жакын болушу аймактын калкы үчүн айрыкча маанилүү, анткени бул шаар менен байланыштын жакшы болушу товарлардын жана жарандардын кыймылын тездетет. Мындай транспорттук байланыштар экономикалык жана социалдык интеграцияны жакшыртат, айрыкча айылдардан шаарларга миграциянын өсүшүн камсыздайт.

Айылдарда инфраструктуралык жакшыртуулар жүрүп жатканы да маанилүү аспект. Бул айылдардын жашоочулары үчүн шарттарды жакшыртууга багытталган, анын ичинде суу менен камсыздоо, жолдорду оңдоо, мектептерди жана медициналык мекемелерди жакшыртуу боюнча иштер жүргүзүлүүдө. Айылдардагы инфраструктуралык жакшыртуулар жергиликтүү калкка тиричилик шарттарын жакшыртып, алардын жашоо деңгээлин көтөрүүгө жардам берет [5, 19-б.].

Чүй облусунун социалдык инфраструктурасы Бишкек шаарынын жакындыгы менен бирге өнүгүүдө жана бул аймактагы калкка көптөгөн артыкчылыктарды берет. Транспорттук байланыштардын жакшы иштеши жана айылдардагы инфраструктуралык жакшыртуулар калк үчүн жашоо шарттарын жакшыртып, аймактагы жалпы экономикалык өнүгүүгө салым кошууда. Мындай инфраструктуралык өнүгүү Чүй облусунун туруктуу жана тең салмактуу өнүгүүсүн камсыз кылууда маанилүү ролду ойнойт.

Чүй облусунун перспективасы кеңири жана көп кырдуу, себеби ал Кыргызстандагы эн өнүккөн аймактардын бири болуп саналат. Облусунун борбору Бишкек шаарынын жакындыгы, табигый ресурстар, өнөр жай жана агрардык мүмкүнчүлүктөрүн эске алганда, ал алдыдагы жылдары дагы өсүп, өнүгүүгө чоң мүмкүнчүлүктөргө ээ. Төмөндө Чүй облусунун негизги перспективаларын карап көрөлү. Чүй облусу Кыргызстандын өнөр жай тармагында маанилүү ролду аткарат. Алдыдагы жылдарда индустриалдык өнүгүү мүмкүнчүлүктөрү чоң. Өнөр жайдын ар түрдүүлүгү, Чүй облусундагы жаңы ишканалар, агроөнөр жай тармагынын өнүгүүсү, ошондой эле курулуш жана минералдык ресурстарды иштетүү мүмкүнчүлүктөрү экономиканы жогорку деңгээлге чыгарууга шарт түзөт. Чүй облусунун табигый жана тарыхый байлыгы туристтерди тартууда чоң роль ойнойт. Мындан тышкары, аймактагы инфраструктуранын жакшыртылышы да туризм тармагына оң таасирин тийгизет. Экотуризм жана тоолорду кыдыруу, Чоң-Кемин улуттук паркы, Ала-Арча капчыгайы сыяктуу байыркы жана көркөм жерлер туристтер үчүн чоң кызыгууну жаратат. Маданий туризм, Чүй облусунун тарыхы жана маданий мурасы да туристтик мүмкүнчүлүктөрдү арттырат. Музейлер, диндер аралык туризм, архитектуралык эстеликтер бул тармакты кеңейтет. Жашыл энергетика жана туруктуу өнүгүү, климаттын өзгөрүшү жана туруктуу өнүгүү чечимдери боюнча жаңы мүмкүнчүлүктөр ачылууда [6, 29-б.].

Чүй облусунда күн энергетикасы, шамал жана суунун энергиясын өндүрүү боюнча долбоорлорду ишке ашыруу экологиялык туруктуулукту камсыз кылып, жаңы иш орундарын түзө алат. Экологиялык жактан таза чечимдерди колдонуу, таштандыларды иштетүү жана кайра иштетүү боюнча жаңы технологияларды киргизүү экологиялык жактан таза аймактарды түзүүгө жардам берет. Чүй облусундагы калктын жогорку билимдүү жана чыгармачыл бөлүгү айылдык жерлерде да социалдык өнүгүүнү камсыз кылат.

Мектептер жана университеттердин ролу, Жогорку билим берүү тармагынын өнүгүшү, айрыкча Бишкектеги окуу жайларынын жакындыгы, жаштарга билим алуу жана кесиптик өнүгүү мүмкүнчүлүктөрүн сунуштайт. Жаштар жана инклюзивдик өнүгүүнү жакшыртуу. Жаштардын ишкердик жана социалдык активдүүлүгүн жогорулатуу үчүн аймакта программа жана долбоорлорду ишке ашыруу [7, 34-б.].

Инфраструктуранын жакшыртылышы, Чүй облусундагы жолдордун, коммуналдык кызматтардын жана социалдык инфраструктуранын жакшыртылышы калк үчүн шарттарды түзөт. Экономикалык өсүштү жакшыртууга дагы бир нече шарттарды жакшыртуу кирет. Автожолдорду жакшыртуу, оңдоо иштери, Кыргызстандын башка аймактарына, ошондой эле коңшу өлкөлөргө барган жолдорду модернизациялоо өлкөнүн ички жана тышкы соодасын жогорулатат. Коммуналдык тейлөөнүн жакшыртылышы, таза суу, электр энергиясын жеткиликтүү жана туруктуу берүү аркылуу калкка болгон негизги социалдык кызматтардын сапатын жогорулатууга мүмкүнчүлүк бар.

Инвестициялык мүмкүнчүлүктөр Чүй облусу өлкөнүн башкалаасы Бишкек менен байланышкандыктан, инвесторлор үчүн кызыктуу аймак болуп эсептелет. Инвестицияларды

тартуу үчүн жаңы ишканалардын ачылышы, бизнес-инкубаторлор жана инновациялык долбоорлор аркылуу инвестициялар көбөйтүлөт. Ишкердик климаттын жакшыртылышы үчүн аймакта мамлекеттик органдар тарабынан ишкерлерге шарттарды түзүү үчүн ар кандай жеңилдиктер жана колдоолор сунушталууда [8, 89-б.].

Чүй облусунун перспективасы чоң, анткени ал экономикалык өсүү, социалдык жактан өнүгүү жана экологиялык туруктуулук боюнча мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылат.

Саламаттык сактоо тармагынын өнүгүүсү тууралуу кеп кылсак, Чүй облусунун саламаттык сактоо тармагынын өнүгүүсү аймактагы калкка көрсөтүлгөн кызматтардын сапатын жогорулатууга жана аларга жеткиликтүүлүктү камсыздоого багытталган. Жогоруда белгиленгендей, аймактагы бардык шаарларда медициналык кызматтардын жакшы деңгээлде болушу маанилүү. Бул шаарлар жана айылдар арасындагы саламаттык сактоо кызматтарынын тендешсиздигин жоюуга жана калкка бирдей шарттарды түзүүгө жардам берет. Айылдар менен шаарларда саламаттык сактоо борборлору, ооруканалар жана поликлиникалардын иштеши аймактагы калк үчүн маанилүү. Бул мекемелер калкка медициналык жардамдын жеткиликтүүлүгүн камсыз кылып, алардын ден соолук маселелерин убагында чечүүгө жардам берет. Эгерде ушул мекемелердин саны жана сапаты дагы жогоруласа, аймактагы жашоочулардын медициналык кызматка болгон талаптарын толук канааттандырууга мүмкүнчүлүк ачылат. Медициналык билим берүү жана адистердин санынын көбөйүшү, жогорку медициналык билим берүү жайларынын жана жатаканалардын болушу тууралуу айтылган. Бул адистердин санынын көбөйүшүнө, квалификациясынын жогорулашына жана жаңы медициналык технологияларды жана ыкмаларды колдонуу мүмкүнчүлүктөрүнүн кеңейишине шарт түзөт. Мындай жакшыртуулар медициналык кызматтардын сапатын жогорулатууга жана аймактагы саламаттык сактоо тармагын мындан ары өнүктүрүүгө алып келет [9, 54-б.].

Жаңы технологиялардын жана ыкмаларды колдонуу жаатындагы өсүш да аймактын саламаттык сактоо тармагында олуттуу өнүгүүгө алып келет. Технологиялык прогресс медициналык диагностиканы жана дарылоо процессин жакшыртууга, ошондой эле аймакта медициналык кызматтардын сапатын жогорулатууга көмөктөшөт.

Негизинен, Чүй облусунун саламаттык сактоо тармагынын өнүгүшү аймактын калкына көрсөтүлгөн медициналык кызматтардын сапатын жакшыртууга жана ден соолукка байланыштуу маселелерди чечүүгө шарт түзүүдө. Шаарлар жана айылдардагы медициналык мекемелердин саны жана сапатынын жакшырышы, ошондой эле медициналык билим берүүнүн жана жаңы технологиялардын колдонулушу аймактын саламаттык сактоо системасын туруктуу өнүгүүгө алып келет.

Чүй облусунун экономикалык өнүгүүсү үчүн өнөр жайдын ар түрдүүлүгү негизги көрсөткүч болуп саналат. Бул өнөр жайдын ар кайсы тармактарда (металлургия, химия, машина куруу жана башкалар) өнүгүшү аймактын туруктуу экономикалык өсүшүн камсыз кылат. Ар түрдүүлүк өнөр жайдын туруктуу өнүгүшүнө жана жаңы тармактардын пайда болушуна шарт түзөт, бул өз кезегинде жумушсуздукту азайтууга жана экономиканын диверсификациясына алып келет [10, 34-б.].

Жаңы ишканалардын курулушу жана агроөнөр жай тармагынын өнүгүүсү Чүй облусунун экономикасын туруктуу түрдө жогорулатып, аймактын өндүрүш мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтет. Агрардык сектордун өнүгүүсү айыл чарба продукциясынын көлөмүн көбөйтүп, өлкөнүн азык-түлүк коопсуздугуна жардам берет. Мындан тышкары,

агроөнөр жайдын өнүгүшү айыл чарба продукцияларын кайра иштетүү мүмкүнчүлүгүн жогорулатат, бул өз кезегинде жергиликтүү өндүрүштү жана кирешелерди көбөйтүүгө шарт түзөт. Курулуш тармагы жана минералдык ресурстарды иштетүү мүмкүндүктөрүнүн кеңейиши экономиканын башка тармактарын да оң таасирлейт. Курулуш сектору өлкөнүн инфраструктурасын өнүктүрүүгө, жаңы турак жайларды жана өндүрүш жайларын курууга, ошондой эле жалпы экономикалык ишмердүүлүктү жогорулатууга көмөктөшөт. Минералдык ресурстарды иштетүү, өз кезегинде, аймактагы өнөр жайдын өсүшүнө жана экспортту көбөйтүүгө көмөк берет.

Облустун аймагында индустриалдык парктарды түзүү жана инвестицияларды тартуу боюнча пландарды ишке ашыруу экономиканы олуттуу түрдө жакшыртат. Индустриалдык парктар жаңы ишканалардын жана өндүрүш объектилеринин курулушуна мүмкүндүк берет, бул көптөгөн жаңы жумуш орундарынын түзүлүшүнө алып келет. Мындан тышкары, инвестицияларды тартуу экономиканы активдештирип, жергиликтүү ишкерлердин жана жарандардын турак-жайларында жакшы шарттар түзөт [11, 87-б.].

Экспортту көбөйтүү аймактын экономикасына оң таасирин тийгизет. Өнөр жай продукцияларын экспорттоо өлкөнүн жана аймактын валюта кирешелерин көбөйтөт, бул өз кезегинде өлкөнүн экономикасынын туруктуулугун камсыз кылууга жардам берет. Чүй облусунун экономикасынын өнүгүүсү, анын өнөр жайынын ар түрдүүлүгүнүн, агроөнөр жай тармагынын жана курулуш жана минералдык ресурстарды иштетүү мүмкүнчүлүктөрүнүн өсүшү аркылуу ишке ашырылууда. Индустриалдык парктарды түзүү, инвестицияларды тартуу жана экспортту көбөйтүү аймактын экономикалык өсүшүнө таасир берип, көптөгөн жаңы жумуш орундарынын түзүлүшүнө жана калк үчүн жакшы шарттардын түзүлүшүнө жол ачат.

Чүй облусунун экономикалык өнүгүүсүндө агроөнөр жай тармагынын чоң ролу бар. Бул тармак аймактын негизги экономикалык секторлорунун бири болуп саналат жана өлкөнүн жалпы экономикасына оң таасирин тийгизет. Агрардык сектордун өнүгүшү азык-түлүк өндүрүшүн арттырып, калкты камсыз кылууда жана айыл чарба продукцияларын кайра иштетүүдө маанилүү орунду ээлейт. Агроөнөр жай тармагынын жогорулашы айыл жерлеринде жумушсуздукту азайтууга, региондор аралык экономикалык тең салмактуулукту түзүүгө жана калкка экономикалык мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүгө жардам берет [12, 56-б.].

Агротехнологиялардын өнүгүшү айыл чарба тармагында жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ача алат. Жаңы технологияларды жана ирригациялык системаларды колдонуу продуктивдүүлүктү жогорулатууга шарт түзөт. Мисалы, сугаруу системаларынын жакшыртылышы жердин натыйжалуулугун жогорулатат жана суу ресурстарын үнөмдүү пайдаланууга мүмкүндүк берет. Агротехнологиялардын жаңы ыкмалары айыл чарба продукциясын көбөйтүүгө, жерди көбүрөөк эффективдүү колдонууга жана экологиялык жактан таза продукцияларды өндүрүүгө шарт түзөт.

Жер иштетүү ыкмаларынын өнүгүшү да агроөнөр жай тармагын өркүндөтүүгө көмөк берет. Укмуштуудай натыйжаларды алуу үчүн жердин сапатын жакшыртууга жана топуракка туура караган агротехникалык ыкмаларды колдонууга көңүл бурулууда. Бул өз кезегинде айыл чарба продукциясынын көлөмүн жана сапатын жогорулатууга алып келет.

Агроөнөр жай тармагынын келечеги үчүн мүмкүнчүлүктөр чоң, себеби глобалдык азык-түлүк каалоолорунун өсүшү жана жергиликтүү рынокторго туруктуу азык-түлүк камсыздоо талаптары бар. Мындан тышкары, агроөнөр жай тармагынын дагы өнүгүшү аймакта туруктуу

жумуш орундарынын пайда болушуна, экономикалык туруктуулуктун түзүлүшүнө жана айыл чарба секторунун келечектеги жакшыртууларына жол ачат.

Натыйжа, Чүй облусунун агроөнөр жай тармагы экономиканын маанилүү бөлүгү болуп саналат жана келечекте дагы анын мааниси жогорулайт. Агротехнологиялардын өнүгүшү, ирригациялык системаларды жана жер иштетүү ыкмаларын жакшыртуу айыл чарба продукциясынын өндүрүшүнүн натыйжалуулугун арттырып, экономикалык өсүштү камсыз кылат. Тармакты өнүктүрүү үчүн туура кадамдар жана инвестициялар аймактын келечектеги туруктуу жана жогорку эффективдүү өнүгүүсүн камсыз кылат [13, 34-б.].

Чүй облусунун экономикалык абалы 2010-2020-жылдар аралыгында бир катар өзгөрүүлөргө жана өнүгүүлөргө дуушар болгон. Бул мезгилде агрардык, өнөр жай жана кызмат көрсөтүү секторлорунун өсүү, инфраструктуралык жакшыртуулар жана социалдык тармактардагы өзгөрүүлөр байкалган. Төмөндө бул мезгилдин негизги экономикалык аспектилер жана тенденциялары көрсөтүлөт. Агрардык секторунда, Чүй облусу Кыргызстандын айыл чарба боюнча негизги аймактарынан бири болуп калды. Бул мезгилде агроөнөр жай тармагынын өсүшү, жаңы агротехнологиялардын киргизилиши жана жер иштетүү ыкмаларынын жакшыртуусу байкалган. Мындан тышкары, облус айыл чарба продукцияларын көбөйтүп, экологиялык жактан таза продукцияларды өндүрүүгө көңүл буруп, экономиканын туруктуулугун арттырган.

Өнөр жай тармагынын өсүшү облустун экономикасында маанилүү орунду ээлейт. 2010-2020-жылдары Чүй облусунда металлургия, химиялык өнөр жай жана машина куруу тармактары өнүгүп, жаңы ишканалар ачылды. Өнөр жайдын өсүшү жалпы өлкөнүн өндүрүшүнүн өсүшүнө салым кошту.

Чүй облусунда курулуш тармагынын өсүшү жана инфраструктуралык жакшыртуулар негизги экономикалык көрсөткүчтөрдүн бири болуп калды. Бишкек шаарынын жакындыгы менен, жаңы тургундарга ылайыктуу турак жайлар курулду. Жолдордун жана транспорттук инфраструктуранын жакшыртылышы аймактагы экономикага оң таасирин тийгизди.

Социалдык тармактарда, анын ичинде билим берүү, саламаттык сактоо жана маданият тармактарында жакшыруулар байкалган. Бул тармактардагы реформалар Чүй облусунун калкына сапаттуу кызмат көрсөтүүнүн жакшыртылышына алып келди. Мындан тышкары, медициналык мекемелер, мектептер жана башка социалдык объектилердин саны көбөйүп, алардын сапаты жогорулады.

Чүй облусунун кызмат көрсөтүүлөр сектору (банк кызматы, туризм, билим берүү, медицина) да өнүгүү жолуна түштү. Бишкек шаарынын экономикалык борбор катары мааниси күчөп, өлкөнүн экономикасына маанилүү таасир тийгизди. Туризм тармагы да өсүшү байкалды, айрыкча өлкө ичинде жана чет өлкөдөн келген туристтердин саны көбөйдү [14, 75-б.].

Облуска инвестициялардын агымы күчөдү, айрыкча өнөр жай тармагына жана инфраструктурага. Экспорттоо мүмкүнчүлүктөрү кеңейди, аймактын өнөр жай продукциялары сыртка жөнөтүлө баштады. Минералдык ресурстарды иштетүү тармагы жана агроөнөр жайдын өнүгүшү экспортту көбөйтүүгө салым кошту.

Жумушсуздук маселеси аймакта өз убагында чечилди. Чүй облусунда жаңы жумуш орундарын түзүү боюнча бир нече долбоорлор ишке ашырылды. Калк үчүн жашоо шарттары жакшырды, айрыкча шаарларда жана айылдарда инфраструктуранын жаңыланышы менен.

Социалдык жана экономикалык туруктуулукка жетишүүдө Чүй облусунда коопсуздук маселелери дагы маанилүү орунду ээлеп, аймактык туруктуулук сакталды.

Натыйжада, 2010-2020-жылдар аралыгында Чүй облусунун экономикасы агрардык сектордун өнүгүшү, өнөр жайдын өсүшү жана инфраструктуралык жакшыртуулар аркылуу олуттуу жакшырды. Аймактын жалпы экономикалык туруктуулугу жана өсүшү Кыргызстандагы эң өнүккөн аймактардын бири катары Чүй облусун аныктады. Бул мезгилде облус экономиканын бардык тармактарында чоң жетишкендиктерге жетти. Чүй облусунун экономикасын колдоо абдан маанилүү, себеби бул аймак өлкөнүн экономикалык туруктуулугуна жана өсүшүнө олуттуу салым кошот.

Чүй облусунун экономикасын колдоо республикалык бюджеттин толтурулушун камсыз кылып, өлкөнүн экономикалык өсүшүнө салым кошот. Өнөр жай, агроөнөр жай, инвестициялар жана инфраструктуранын өнүгүшү өлкө үчүн туруктуу экономика түзүүгө мүмкүнчүлүк берет. Эгерде аймакты колдоого багытталган саясатар жүргүзүлүп, өнүгүү улантылса, бул Кыргызстандын туруктуу экономикалык өсүшүнө алып келет.

Колдонулган адабияттардын тизмеси

1. Айнекова Ч.Р. Проблемы социально-экономических преобразований в переходные периоды истории Кыргызской Республики [Электрондук ресурс]. Кирүү режими: <https://edu.gov.kg/media/uploads/2021/07/09/problems-of-socio-economic-transformations-in-the-transition-periods-of-the-history-of-the-kyrgyz-republic-2.pdf> – башкы беттен (кайрылуу датасы 16.02.2025).
2. Кыргыз Улуттук статистикалык комитетинин маалыматтары. [Электрондук ресурс]: Кыргызстан цифраларда, 2016-ж., 2011-ж., 2016-ж., 2022-ж. Кирүү режими <https://stat.gov.kg/kg/> – башкы беттен (каралган датасы 29.01.2025-ж.).
3. Бактыгулов, Дж. С. Советтик Кыргызстандын калкынын социалдык составынын өзгөрүшү / Дж. С. Бактыгулов. – Фрунзе, 1980. – 139.
4. Койчуев Т. Социальная политика в постсоциалистическом обществе: задачи, противоречия, механизмы. М.: Наука, 2001.
5. Кумсков, В. И. Рыночная экономика – вечная экономика / В. И. Кумсков. – Б., 2008.
6. Кумсков, В. И. Рыночный переход в прямом и непосредственном восприятии / В. И. Кумсков. – Б., 2006.
7. Курманов, З. И. Политическая борьба в Кыргызстане: 20-е годы / З. И. Курманов. – Б., 1997.
8. Курский, А. Д. Научные основы советских пятилеток / А. Д. Курский. – М.: Наука, 1974.
9. Кыргызская государственность. Статистика веков. – Б., 2003.
10. Кыргызы и Кыргызстан. Опыт нового исторического осмысления. – Б., 1994.
11. Осмонов, Ө. Ж. Кыргызстандын айылынын социалдык турмушу (1966–1985-жж.): Окуу куралы / Ө. Ж. Осмонов. – Фрунзе, 1993. – 210.
12. Осмонов, Ө. Ж. Кыргызстандын тарыхы. – Бишкек, 2017. – 404.
13. Чотонов, У.Ч., Досбол Нур уулу. История Отечества. – Бишкек, 2009. – 344 с.
14. Элеманова, Р. Т. Великий шелковый путь: краткий исторический обзор // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана №1-2, 2007. – 141-б.

Рецензент: тарых илимдеринин кандидаты, доценттин м.а. Малабаев С.К.